

Pa ffordd yn awr i gymorth cyflogaeth yng Nghymru?

Joshua Miles a Jill Rutter

Chwefror 2024

Sefydliad Dysgu a Gwaith

Noddr: EMB Y Dywysoges Frenhinol | Prif Weithredwr: Stephen Evans
Cwmni cyfyngedig trwy warant a gofrestrwyd yng Nghymru a Lloegr
Rhif Cofrestru 2603322 Rhif Elusen Gofrestredig 1002775
Swyddfa gofrestrdig: 3rd Floor, Amhem House, 31 Waterloo Way, Leicester, LE16LP

INVESTORS IN PEOPLE®
We invest in people Silver

Cyhoeddwyd gan y Sefydliad Dysgu a Gwaith Cenedlaethol

3rd Floor, Arnhem House, 31 Waterloo Way, Leicester, LE1 6LP

Rhif cofrestru cwmni 2603322 | Rhif cofrestru elusen 1002775

www.learningandwork.org.uk

@LearnWorkUK

@LearnWorkCymru (Cymru)

Cedwir pob hawl. Ni cheir atgynhychu, copïo na throsglwyddo'r cyhoeddiad hwn heb ganiatâd ysgrifenedig y cyhoeddwr, heblaw yn unol â darpariaethau Deddf Hawlfraint, Dyluniadau a Phatentau 1988, neu dan amodau unrhyw drwydded sy'n caniatáu copïo cyfyngedig a roddwyd gan yr Asiantaeth Trwyddedu Hawlfraint.

Ynglŷn â'r Sefydliad Dysgu a Gwaith

Sefydliad polisi, ymchwiliad a datblygu sy'n ymroddedig i ddysgu gydol oes, cyflogaeth lawn a chynhwysiant yw'r Sefydliad Dysgu a Gwaith.

Rydym yn ymchwilio i'r hyn sy'n gweithio, datblygu ffyrdd newydd o feddwl, a helpu i weithredu dulliau newydd. Gan weithio gyda phartneriaid, rydym yn trawsnewid profiad pobl o ddysgu a gwaith. Mae'r hyn a wnawn o fudd i unigolion, teuluoedd, cymunedau a'r economi yn ehangach.

Mynnwch wybodaeth. Cyfrannwch. Ymgysylltwch. Ymunwch i ddod yn gefnogwr y Sefydliad Dysgu a Gwaith: www.learningandwork.org.uk/supporters.

Crynodeb gweithredol

Mae diweithdra ar lefel hanesyddol o isel yng Nghymru ac mae ei hardaloedd trefol mwyaf yn ffynnu. Ond mae Cymru'n wynebu rhai heriau economaidd penodol. Mae rhyw 146,000 o bobl o oedran gwaith yn economaidd anweithgar oherwydd salwch tymor hir neu anableddau¹. Mae pocedi o dlodi mewn llawer rhan o'r Gymru wledig hefyd ac mewn cymunedau a fu'n rhai glofaol: mannau sydd yn aml â llai o gyfleoedd cyflogaeth, cyflogau is a chludiant gwaeth.

Petai cyfradd gyflogaeth Cymru (74%) yn cyfateb i un y Deyrnas Gyfunol (75.5%) byddai 28,000 yn ychwanegol o bobl mewn gwaith. Yn ogystal â'r effeithiau ariannol ar drysorlys y Deyrnas Gyfunol a Chymru, byddai mwy o bobl mewn gwaith yng Nghymru yn helpu teuluoedd i symud allan o dlodi, yn rhoi mwy o rym gwario i bobl ac yn rhoi hwb i'r galw mewn economïau lleol. Byddai galluogi mwy o bobl i symud i waith hefyd yn galluogi sectorau llwyddiannus fel y diwydiant biodechnoleg, bwyd a diod, ynni adnewyddadwy a TG yng Nghymru i dyfu mewn cyfnod lle mae llawer o gyflogwyr yn cael trafferth i lenwi swyddi. Mae cynyddu'r gyfradd gyflogaeth yn allweddol i gyflawni uchelgeisiau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, 2015, yn neilltuoel ei hymrwymadau ar Gymru ffyniannus a chyfartal.

Bydd cynyddu'r gyfradd gyflogaeth yn gofyn am ymdrin ag anweithgarwch economaidd oherwydd salwch trwy well system cymorth cyflogaeth sydd yn integredig gyda'r ddarpariaeth sgiliau ac iechyd. Heddiw yng Nghymru darparir cymorth cyflogaeth gan y Canolfannau Byd Gwaith, trwy raglenni wedi eu comisiynu gan y DWP, rhaglenni Llywodraeth Cymru, cynghorau, colegau a sefydliadau cymdeithas sifil. Mewn rhai achosion mae'n integredig gyda sgiliau ac iechyd a chymorth cymdeithasol, ond mewn sawl lle nid yw wedi ei integreiddio'n ddigonol.

Mae cymorth cyflogaeth yn cynnwys amrywiaeth o weithgareddau sy'n cynnwys annog unigol, cyrsiau cyflogadwyedd, clybiau swyddi, cyngor a chyfarwyddyd gyrfaoedd, ffeiriau swyddi a broceriaeth swyddi, gyda chefnogaeth lleoliadau gwaith a chymorth mewn gwaith. Heddiw, mae'r rhan fwyaf o gymorth cyflogaeth yng Nghymru yn cael ei ariannu gan Lywodraeth y Deyrnas Gyfunol (trwy'r DWP neu Gronfa Ffyniant Gyffredin y Deyrnas Gyfunol) neu Lywodraeth Cymru, trwy ei dyraniad fformiwla Barnett.

Mae llawer o raglenni cymorth cyflogaeth rhagorol yng Nghymru a llawer o staff ymroddedig a medrus. Ond mae hefyd ddiffygion yn y ddarpariaeth bresennol. Mae deilliannau gwaith yn aml yn salach i grwpiau fel pobl hŷn a'r rhai sydd â chyflyrau iechyd ac anableddau. Mae gan lawer o raglenni ddull un maint yn addas i bawb sydd heb hyblygrwydd i fodloni anghenion gwahanol. Gall cleientiaid sydd â'r rhwystrau mwyaf rhag cael gwaith beidio â chael yr help sydd arnynt ei angen oherwydd baich gwaith mawr yr anogwyr; yng Nghymru roedd gan anogwr gyfartaledd o 86 o gleientiaid Credyd

---

¹ Arolwg Gweithlu, Mai 2022- Gorffennaf 2023.

Cynhwysol 'sy'n chwilio am waith' ym Mai 2023². Nid yw darpariaeth sgiliau a chyngor gyfaoedd - cyfrifoldeb Llywodraeth Cymru - bob amser yn cael ei integreiddio â chynigion cymorth cyflogaeth lleol. Yn ychwanegol, mae rhaglenni cymorth cyflogaeth yn cael trafferth i gyrraedd pobl economaidd anweithgar a'r rhai mewn gwaith ar gyflog isel neu waith ansicr. Mae'r dolenni rhwng rhaglenni cymorth gwaith a chyflogwyr lleol yn wan weithiau.

Er gwaethaf yr amodau unigryw hyn a'r cyfle o dwf economaidd, nid yw cymorth cyflogaeth yng Nghymru bob amser yn adlewyrchu amgylchiadau Cymru. Gallai rhoi swyddogaeth gryfach i Lywodraeth Cymru a rhanddeiliaid yng Nghymru wrth ddylunio a chyflwyno gwasanaethau cymorth cyflogaeth yng Nghymru fod yn gyfle i deilwrio'r ddarpariaeth yn well yn ôl blaenoriaethau economaidd a sgiliau ac anghenion Cymru a chael canlyniadau gwell i bobl Cymru.

Mae eisoes enghreifftiau yn y byd go iawn o ddatganoli cymorth cyflogaeth yn y Deyrnas Gyfunol. Mae bron bob agwedd o bolisi cymorth cyflogaeth wedi cael eu datganoli i Weinyddiaeth Gogledd Iwerddon. Arweiniodd Deddf yr Alban 2016 at ddatganoli rhaglenni cymorth cyflogaeth, yn ogystal â gweinyddu rhai budd-daliadau. Yn 2023 fe wnaeth cytundebau datganoli 'arloesol' ymrwymo i roi pwerau i Awdurdodau Cyfun Manceinion Fwyaf a Gorllewin Canolbarth Lloegr i gyd-ddylunio rhaglenni cymorth cyflogaeth a pholisi gyfaoedd erbyn yr adolygiad gwariant nesaf yn 2026. Mae rhai agweddau o'r polisi iechyd a'r Gyllideb Addysg Oedolion (yn cynnwys cyllid ar gyfer addysg oedolion a phellach) hefyd wedi eu datganoli i Awdurdod Cyfun Manceinion Fwyaf sydd wedi rhoi offer ychwanegol i'w lunwyr polisi i ddylunio rhaglenni cymorth cyflogaeth sy'n cysylltu'n well gyda'r ddarpariaeth sgiliau a chymorth iechyd.

Mae modelau gwahanol i ddatganoli, a gwleidyddion sydd i benderfynu pa ddull i'w ddefnyddio. Gallai gwleidyddion ddewis cyd-ddylunio a chyd-gomisiynu gwasanaethau, yn debyg i gynigion arloesol Manceinion Fwyaf a Gorllewin Canolbarth Lloegr. Byddai datganoli gweinyddol yn mynd â chyd-ddylunio a chyd-gomisiynu ymhellach trwy ganiatáu i Lywodraeth Cymru a rhanddeiliaid Cymru gymryd cyfrifoldeb am gyflawni. Byddai datganoli llawnach yn gweld y gyllideb cymorth cyflogaeth yn cael ei datganoli i Gymru trwy fformiwla Barnett, gyda pharmedrau dylunio polisi a chyllido llawn yn cael eu gosod gan Lywodraeth Cymru a fyddai'n atebol i'r Senedd am ddeilliannau'r polisi. Pa bynnag ddull a fabwysiedir, cred y Sefydliad Dysgu a Gwaith y dylai gwasanaeth cymorth cyflogaeth yng Nghymru fod wedi ei seilio ar set o ddeg egwyddor, a nodir isod.

---

² Cyfrifiadau a wnaed ar sail ateb i Gwestiwn Seneddol i Gut Opperman UIN 188705 a gyflwynwyd 9 Mehefin 2023.

1. Gwasanaethau cyffredinol ac wedi eu targedu

Mae angen i wasanaeth cymorth cyflogaeth yng Nghymru ddarparu gwasanaeth hygyrch a chyffredinol i bobl ynghyd â rhaglenni wedi eu targedu ar gyfer y rhai ag anghenion penodol – er enghraifft cynhwysiant digidol neu gymorth iechyd meddwl.

2. System hyblyg, yn canolbwyntio ar yr unigolyn ac yn integredig

Mae angen i gymorth cyflogaeth fod yn ymatebol i amrywiaeth o anghenion, o bobl sydd angen ychydig o help i'r rhai sydd â nifer o rwystrau i'w hatal rhag gweithio.

3. Datganoliaeth pan fydd yn bosibl

Boed y cyfrifoldeb am gymorth cyflogaeth gan Lywodraeth y Deyrnas Gyfunol neu Lywodraeth Cymru, mae cynghorau, colegau a darparwyr lleol yn bartneriaid allweddol wrth ddylunio a chyflawni cymorth cyflogaeth. Dylai system gymorth cyflogaeth yng Nghymru yn y dyfodol fod yn seiliedig ar yr egwyddor o ddatganoliaeth: na ddylai awdurdod canolog ymgymryd â swyddogaethau oni bai na ellid eu cyflawni'n well ar lefel leol.

4. Dyluniad yn seiliedig ar dystiolaeth

Tystiolaeth yw'r sylfaen ar gyfer cymorth cyflogaeth effeithiol – o ran amodau yn y farchnad lafur leol a thystiolaeth o'r hyn sy'n gweithio i helpu pobl i ddod o hyd i waith.

5. Buddsoddi mewn cyrraedd ac ymgysylltu â defnyddwyr

Ar hyn o bryd mae'r rhan fwyaf o bobl yn cael cymorth cyflogaeth ar ôl cofnodi eu bod yn ddi-waith. Ond dros y ddwy flynedd nesaf, bydd y rhaglenni Arloesol Cymorth Cynhwysol a'r Rhaglen Gwaith ac Iechyd yn targedu pobl anabl sy'n economaidd anweithgar, a bydd cymryd rhan yn y rhaglenni hyn yn wirfoddol. Mae pobl mewn gwaith gyda chyflog isel a gwaith ansicr hefyd yn mynd i gael budd o gymorth cyflogaeth. Mae angen i raglenni ddod o hyd i ffyrdd i gyrraedd ac ymgysylltu â chyfranogwyr nad ydynt yn rhai gorfodol trwy'r Ganolfan Byd Gwaith. Bydd hyn yn gofyn am fuddsoddi mewn marchnata, yn ogystal â chynnwys cymedrolwyr yr ymddiriedir ynddynt i gyrraedd pobl.

6. Swyddogaeth weithredol i gyflogwyr

Mae llawer o raglenni cymorth cyflogaeth eisoes yn cynnwys cyflogwyr yn eu gwaith, trwy froceriaeth swyddi (cyfateb cleientiaid â swyddi) a ffeiriau swyddi. Mae modelau Lleoli a Chymorth Unigol (IPS) o gymorth cyflogaeth – lle mae unigolyn yn cael ei roi mewn swydd ac yn cael cymorth mewn gwaith - hefyd yn gofyn i'r darparwr weithio'n glos gyda'r cyflogwr i gynnig lleoliad â chymorth. Mae gan gyflogwyr hefyd swyddogaeth wrth sicrhau bod gan anogwyr gwaith wybodaeth dda am y farchnad lafur leol fel eu bod yn gallu rhoi'r cyngor gorau i gleientiaid.

7. Gwerth am arian

Mae angen i wasanaethau fod yn gost effeithiol a rhoi gwerth am arian. Gall rhaglenni mwy ddangos mantais gweithredu ar raddfa fawr. Mae gan ddatganoli'r potensial i leihau'r manteision graddfa fawr hynny. Ond, mae gan ddatganoli hefyd y potensial i arbed arian gyda rhaglenni wedi eu teilwrio'n well sy'n ymateb i amodau lleol yn fwy priodol.

8. Cysoni â meysydd polisi eraill gan gynnwys iechyd

Mae datganoli yng Nghymru wedi creu rhai 'ymylon miniog' lle gall meysydd polisi dorri ar draws ei gilydd yn hytrach na chyfrannu at yr un nod. Gan fod anweithgarwch economaidd oherwydd salwch yn uwch yng Nghymru nag yn Lloegr, efallai ei bod hyd yn oed yn fwy hanfodol i bolisi cymorth cyflogaeth gyrraedd y rhai nad ydynt yn cael cymorth ar hyn o bryd ac yn cyfuno â pholisïau sgiliau ac iechyd.

9. Tryloywder ac atebolrwydd

Bydd gwasanaeth cymorth cyflogaeth gyda mwy o ddatganoli yn gofyn am weinidog yng Nghymru y gellir ei ddal i gyfrif. Byddai angen i'r Senedd hefyd gael pwerau i graffu ar wasanaeth cymorth cyflogaeth datganoledig, o bosibl trwy'r Pwyllgor Economi, Masnach a Materion Gwledig. Gall fod yn ofynnol i ddarparwyr lofnodi cytundebau deilliant gyda chyllidwyr Cymru.

10. Cyllid sefydlog a pharhaus

Mae cymorth cyflogaeth yn faes polisi sydd wedi ei blagio gan weithredu tymor byr a gan lu o raglenni a ffrydiau ariannu nad ydynt wedi cael eu cynnal. Mae hyn wedi ychwanegu at natur gymhleth a thameidiog y ddarpariaeth leol. Mae angen i'r ddarpariaeth cymorth cyflogaeth yng Nghymru yn y dyfodol gael cyllid sefydlog a pharhaus.

Argymhellion

Dylai'r deg egwyddor yma fod yn sail i system gymorth cyflogaeth yng Nghymru yn y dyfodol. Gwleidyddion ddylai benderfynu pa ddull i'w ddefnyddio o ran datganoli cymorth cyflogaeth. Ond gall polisi cyflogaeth fod yn well. Gyda set glir o nodau a rennir rhwng y ddwy lywodraeth, ac egwyddorion sylfaenol cryf yn cefnogi trafodaeth am gyfrifoldebau, gallwn ddechrau llunio dull rhesymegol o helpu pobl Cymru i gael gwaith teg. Er mwyn symud ein syniadau ymlaen rydym yn argymhell:

- Dylai Llywodraeth Cymru a'r Adran Gwaith a Phensiynau sefydlu pwyllgor rhynglywodraethol i ddatblygu strategaeth a deilliannau a rennir ar gyfer cymorth cyflogaeth yng Nghymru

- Dylai'r strategaeth a rennir archwilio'r cwmpas ar gyfer gwasanaethau cymorth cyflogaeth yn y dyfodol. Gall hyn gynnwys mwy o gysoni, cyd-gomisiynu neu ddatganoli'r ddarpariaeth bresennol ac un newydd.
- Dylai'r Adran Ffyniant Bro, Tai a Chymunedau sicrhau bod Llywodraeth Cymru yn rhan o ddylunio, gweinyddu a gweithredu rhaglenni'r Gronfa Ffyniant Gyffredin yng Nghymru.
- Dylai Llywodraeth Cymru sefydlu tasglu cymorth cyflogaeth yng Nghymru sy'n cynnwys cynghorau, colegau, iechyd cyhoeddus, cyflogwyr a'r gymdeithas sifil sy'n edrych ar ddylunio a chyflawni strategaeth Cymru ar gyfer cymorth cyflogaeth.
- Dylai Llywodraeth Cymru hwyluso cytundebau partneriaeth rhwng darpariaeth cymorth cyflogaeth (gan gynnwys trwy'r DWP) a gwasanaethau sy'n bartneriaid fel iechyd, tai a datblygu economaidd.
- Yr holl werthusiadau o raglenni cymorth cyflogaeth a weithredir yng Nghymru i gael eu cyhoeddi a data deilliannau swyddi a gwerth am arian i'w gwneud yn gyhoeddus.
- Dylai Llywodraeth Cymru a'r Adran Gwaith a Phensiynau weithio gyda phartneriaid i ddatblygu safon ansawdd ar gyfer cymorth cyflogaeth yng Nghymru a all gefnogi atebolrwydd a chael ei ddefnyddio fel sail ar gyfer cytundebau cyllido.